

Αδρές γραμμές και λεπτές αποχρώσεις

Του Ευάγγελου Βενιζέλου

Ανήκω στη γενιά που άρχισε και τελείωσε το τότε εξατάξιο γυμνάσιο μέσα στη δικτατορία (1968-1974). Υπό εκείνες τις συνθήκες η προετοιμασία για την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο ήταν ταυτόχρονα και προετοιμασία για την εισαγωγή σε ένα χώρο που προσέφερε πολύ μεγαλύτερους βαθμούς ελευθερίας πολιτικού λόγου και πολιτικής δράσης. Σε ένα χώρο προνομιακό, μέσα στο οποίο ανθούσε το αντιδικτατορικό κίνημα. Οι τελευταίοι μήνες της προετοιμασίας μας για τις εισαγωγικές εξετάσεις συνέπεσαν με τα καταλυτικά γεγονότα του καλοκαιριού του 1974: Πραξικόπημα κατά του Προέδρου Μακαρίου, τουρκική εισβολή στην Κύπρο, επιστράτευση, επιστροφή του Κωνσταντίνου Καραμανλή, σχηματισμός της κυβέρνησης εθνικής ενότητας. Αυτά ήταν τα συμφραζόμενα μέσα στα οποία έπρεπε να μελετήσουμε για τις εισαγωγικές εξετάσεις που τελικά οργανώθηκαν το Σεπτέμβριο του 1974, μέσα στις συνθήκες της πρώτης περιόδου της μεταπολίτευσης.

Όσο και αν φαίνεται περίεργο για την σημερινή εποχή, ο πρώτος λόγος που λειτουργούσε στην δική μας συνείδηση ως κίνητρο για την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο ήταν συνεπώς πολιτικός. Ήταν η ευκαιρία συμμετοχής σε μία έντονη και πυκνή πολιτική διεργασία. Σ' ένα πολιτικό κίνημα τη στιγμή που άλλαζαν όλα: το συνταγματικό πλαίσιο, η μορφή του πολιτεύματος, οι κοινωνικές και πολιτικές συμπεριφορές, τη στιγμή που διαμορφωνόταν το μεταπολιτευτικό πολιτικό σύστημα της χώρας με τα νέα κόμματα, τους νέους κώδικες πολιτικής έκφρασης και συμπεριφοράς, τη στιγμή που η ίδια η ελληνική κοινωνία μπορούσε επιτέλους να αποκτήσει την πολιτική της αυτοσυνειδησία.

Η ιδιότητα του φοιτητή ήταν στην δική μας αντίληψη μια ιδιότητα κατεξοχήν πολιτική, μια ιδιότητα που σου επέτρεπε να έχεις πολιτική άποψη για όλους και για όλα, χωρίς τους φραγμούς που σου επιβάλλει η συμμετοχή σου στην παραγωγική διαδικασία. Μια ιδιότητα που είχε το προνόμιο της ιδεολογικής και πολιτικής αθωότητας και ταυτόχρονα σου παρείχε την δυνατότητα να ασκήσεις τον πολιτικό σου βολонταρισμό και να διατυπώνεις έναν λόγο έντονα αξιακό και συνήθως απόλυτο.

Ο ιδεολογικός και πολιτικός πουρισμός, η ακαταμάχητη αίσθηση της άμεσης επικοινωνίας με την ιστορία, η απόλυτη αξίωση να γίνουν αμέσως όλα και μάλιστα όπως πρέπει ήταν το στοιχείο που καθόριζε την ατμόσφαιρα του φοιτητικού κινήματος της μεταπολίτευσης.

Μέσα στο κλίμα αυτό δεν υπήρχε επαρκής χώρος για αποχρώσεις, για αναλύσεις που είχαν περιεχόμενο πέρα από το στιγμιαία προφανές, για πολιτικές συμπεριφορές περισσότερο πολύπλοκες από αυτές που επέβαλλε η τότε αντίληψη για την πολιτική στράτευση και την πολιτική αντιπαράθεση. Την ίδια, άλλωστε, ώρα που η ελληνική κοινωνία απαντούσε στα μεγάλα διλήμματα της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου, δίνοντας συντριπτική πλειοψηφία στη Ν.Δ. του Κωνσταντίνου Καραμανλή στις εκλογές της 17.11.1974 και επιλέγοντας την αβασίλευτη μορφή του πολιτεύματος στο δημοψήφισμα της 8.11.1974, στο φοιτητικό κίνημα διαμορφώνονταν άλλου είδους συσπειρώσεις. Αυτές ήταν το προανάκρουσμα της επιβολής του ΠΑΣΟΚ ως του άλλου πόλου του κομματικού

συστήματος. Την στιγμή εκείνοι άλλα ζητήματα που απασχολούσαν την ευρωπαϊκή σοσιαλιστική αριστερά, όπως το μέλλον της Ευρώπης και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ή η ανάγκη της εσωκομματικής δημοκρατίας δεν ευδοκίμούσαν ιδιαίτερα ούτε μέσα στο φοιτητικό κίνημα, ούτε μέσα στην ελληνική κοινωνία.

Αυτό ήταν πολύ συνοπτικά το κλίμα μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης ορισμένα μικρά και αυτόνομα σχήματα στον χώρο κυρίως του Πανεπιστημίου με την οργανωτική μορφή της φοιτητικής παράταξης. Η «Δημοκρατική Πορεία» που στη συνέχεια συνέπραξε στη δημιουργία της «Δημοκρατικής Ενότητας» ήταν μία τέτοια πρωτοβουλία, νεανική, μεταπολιτευτική και φυσικά αδιέξοδη μέσα στο κομματικό σύστημα που διαμορφώθηκε με εντυπωσιακή δυναμική από το Σεπτέμβριο του 1974 μέχρι τις εκλογές του 1977. Στο εσωτερικό του τότε (1976-77) υπό διαμόρφωση ακόμη κομματικού συστήματος η «Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία» ήταν μία ανάλογη «ευγενής» προσπάθεια που παρά τη συμμετοχή της στο εγχείρημα της «Συμμαχίας των Προοδευτικών και Αριστερών Δυνάμεων» δεν μπόρεσε ούτε να επεκταθεί ούτε να επιβιώσει: Οι εκλογές του 1977 διαμόρφωσαν με σαφή τρόπο το κομματικό σύστημα της μεταπολιτευτικής περιόδου καθιστώντας αναμφισβήτητα το ΠΑΣΟΚ και τον Πρόεδρό του Ανδρέα Παπανδρέου εκφραστή της ευρύτερης προοδευτικής παράταξης.

Αυτό συνεπώς που έχει σημασία 31 χρόνια αργότερα είναι πρωτίστως το συναισθηματικό κλίμα αυτών των πρωτοβουλιών, ένα κλίμα βαθύτατα αισιόδοξο, δημιουργικό και φυσικά μαξιμαλιστικό. Νομίζαμε και κυρίως νοιώθαμε ότι κάνουμε κάτι σημαντικό, χωρίς φυσικά η συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού να μοιράζεται την ίδια αίσθηση με εμάς. Επρόκειτο συνεπώς για μία ψευδαίσθηση, αν λάβουμε υπόψη τη στάση της κοινωνίας και τις τάσεις που διαμορφώθηκαν στο εσωτερικό της την ίδια περίοδο. Λειτουργήσαν όμως και τα σχήματα αυτά, όπως και άλλα παρόμοια, ως ένα εξαιρετικό πολιτικό εργαστήριο, μια πολύ σημαντική πολιτική άσκηση και κυρίως ένα χώρος στον οποίο διαμορφώθηκαν ισχυροί και γνήσιοι προσωπικοί δεσμοί, αγάπης, εκτίμησης και φιλίας.

Το αν αυτά που λέγαμε τότε εμείς εξακολουθούν εν πολλοίς να ισχύουν ή το αν αυτές οι θέσεις είναι τελικά αυτές που επιβεβαιώθηκαν και κατέστησαν οι επικρατούσες στο ευρύτερο χώρο της δημοκρατικής προοδευτικής παράταξης, έχει πολύ μικρή έως μηδενική σημασία. Σημασία έχει το πώς την εποχή εκείνη συγκροτήθηκαν τα συλλογικά πολιτικά υποκείμενα που στη συνέχεια είχαν την ικανότητα και την ωριμότητα να υιοθετήσουν θέσεις που μπορεί τότε ήταν θέσεις των δικών μας μικρών σχημάτων και όχι του κεντρικού ρεύματος της πολιτικής σκέψης και άρα και της πολιτικής πρακτικής.

Άλλωστε ένα βασικό δίδαγμα της εμπειρίας εκείνης είναι πως η ορθότητα ή μάλλον η εκ των υστέρων επιβεβαίωση πολιτικών θέσεων έχει πάρα πολύ μικρή σημασία, όταν δεν συγκροτείται την κρίσιμη στιγμή ένα ισχυρό πολιτικό υποκείμενο ικανό να τις εκφράσει προς την κοινωνία και το εκλογικό σώμα.

Από την άλλη βέβαια πλευρά η ικανότητα διατύπωσης μοναχικών ή ακόμη και αντιδημοφιλών απόψεων είναι προϋπόθεση για την άσκηση πολιτικής με ιστορική και όχι συγκυριακή συνείδηση. Αυτό όμως έχει σημασία όχι ως άσκηση εικονικής ιστορίας και ως διαδικασία *ex post* αξιολόγησης της πραγματικότητας, αλλά ως πολιτικό στοίχημα που καλόν είναι στο τέλος τουλάχιστον να το κερδίζεις. Ας μην ξεχνούμε άλλωστε ότι η πολιτική είναι πάντοτε μία σύγκρουση ανάμεσα στις αδρές

γραμμές και τις λεπτές αποχρώσεις. Το ζητούμενο είναι να μπορείς να διαχειριστείς αυτήν την δύσκολη αντιπαράθεση τόσο στο εσωτερικό της πολιτικής σκέψης και του πολιτικού λόγου, όσο και στο εσωτερικό των μεγάλων πολιτικών και κοινωνικών σωματώσεων και εντέλει στο εσωτερικό της κοινωνίας συνολικά.

Υπό την έννοια αυτή τίποτα δεν πήγε χαμένο. Και κυρίως δεν πήγε χαμένο το μοναδικό για τον καθένα από εμάς και την προσωπική του μυθολογία, κλίμα των συζητήσεων, των αντιπαράθεσεων, των αγωνιών μιας εποχής μετεφηβικής για εμάς και παιδικής για το μεταπολιτευτικό πολιτικό σύστημα. Η μετεφηβική ηλικία παρέχει ελαφρυντικά. Αλλά η παιδική ηλικία παρέχει το καταπληκτικό προνόμιο της πλήρους απαλλαγής από κάθε ευθύνη. Η ιστορία είναι συνεπώς πάντα ένα παιδί. Δυστυχώς εμείς δεν είμαστε πια.-

Ευάγγελος Βενιζέλος

Ο Ευάγγελος Βενιζέλος (Θεσσαλονίκη, 1957) είναι Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκη. Είναι βουλευτής Α΄ Θεσσαλονίκης του ΠΑΣΟΚ από το 1993. Έχει διατελέσει Υπουργός Τύπου και ΜΜΕ, Δικαιοσύνης, Μεταφορών, Ανάπτυξης και Πολιτισμού. Έχουν κυκλοφορήσει πολλά βιβλία του, νομικού και πολιτικού περιεχομένου και έχει δημοσιευθεί μεγάλος αριθμός μελετών του σε επιστημονικά περιοδικά και άρθρων του σε εφημερίδες.